

1

En ik geef je de roomboter aan. Mijn ogen volgen de botervloot. Een verjaardagscadeau van mij van lang geleden, dat ding. Ik kijk hoe je hem naast je bord zet. Het kort rinkelende geluid van porselein. Het geschuif over het tafelblad.

‘Dank je, lieverd,’ zeg je. Ik knik. Ik houd mijn mond, slik mijn commentaar in en neem een hap. Ik woon weer thuis, we eten weer samen.

De boter is zacht. Ik staar naar je handen. Zo gaan mijn handen er later ook uitzien. Ik kauw langzaam. Het schrapende geluid van je mes over je boterham. Roomboter, iets anders wil je niet. Hoeveel sneetjes bruin volkoren heb je in je leven gesmeerd? En hoelang al krijg je na het eten ervan last van je maag? Nini, jij bent de enige die ik ken die zo in eten opgaat dat je alles om je heen vergeet.

‘Eet toch, kind,’ zeg je. ‘Als er is, moet je eten.’ Je wijst naar het schaalpje vleeswaren. Ik heb geen trek meer. Als jij eet, bestaat er niets en niemand anders. Ik was dat bijna vergeten en kijk naar je. De concentratie waarmee je tot de randen smeert en hoe daarna je blik over tafel gaat om te

zien wat voor beleg er is, terwijl je heel goed weet wat we in huis hebben. Zo ben je altijd geweest. Ik laat mijn boterham liggen, jij kijkt me aan.

‘Mag ik het gebraden gehakt?’

‘Neem nou jam,’ zeg ik, ‘hier’, en ik schuif de pot over tafel. Je schudt je hoofd.

‘Dan pak ik het zelf wel, Judith.’

Je steunt zwaar op het tafelblad. Je rug knakt als je omhoogkomt. Wat ben je oud geworden. Je haar is helemaal wit. Je ogen staan helder nu we samen eten. Langs je neus zijn de lijnen dieper geworden. Het schaalkje gehakt staat te ver. Ik geef het aan.

‘Waarom kijk je zo?’ vraag je.

‘Hoe?’

‘Alsof een mens niet mag genieten.’

Ik kan nooit mijn mond houden.

‘Je kan er niet tegen, ’s nachts als je gaat liggen heb je buikpijn.’ Dan ga je eruit. Ik word er wakker van en het duurt een tijd voor we weer slapen. ‘Je kan niet tegen vet, Nini.’

‘Ik kan niet tegen mensen die zich met iedereen bemoeien.’

‘Zo is het toch?’ Ik hoor hoe scherp het klinkt. ‘Afgelopen nacht...’ Ik slik de rest van de zin in. Mijn vork leg ik op het bord, mijn mes eronder. Ik schuif het van me af. Jij bent te gretig. Dat komt door die stomme oorlog. Je straft jezelf. Iemand moet het tegen je zeggen. Ik dus, want er is niemand anders meer. Ik sla mijn armen over elkaar. Als je uitgegeten bent, kijk je naar me.

‘Gezellig hoor, zo samen.’ Je ziet wat ik op mijn bord heb

laten liggen. ‘Hoef je niet meer?’ Ik schud mijn hoofd. Nu ga je iets zeggen over verspilling en over boterhammen met tevredenheid. Maar nee. ‘Geef hier,’ zeg je, ‘weggooien is zonde.’ En je trekt mijn bord naar je toe.

Later bij de thee vraag je me hoe het was op school.

‘Ik zit toch niet meer op school?’ Ik ben drieëntwintig, ik studeerde aan de universiteit. ‘Nee, natuurlijk niet, die is allang uit.’ Je blik is afwezig. De dag erna vraag je het weer.

‘School? Studie bedoel je.’

‘Je begrijpt toch wel wat ik bedoel?’

‘Ik ben gestopt met studeren, Nini.’

‘Gestopt? Hoe haal je het in je hoofd, jongedame.’ Ik krijg een preek over ledigheid. Laat maar. Vanaf nu zeg ik dat het goed gaat op school. Het maakt toch niet meer uit, ik ga niet terug naar de universiteit. Korte, duidelijke antwoorden houden jou rustiger en mij ook. Ergens vind ik het een opluchting, want ik weet niet hoe ik je moet vertellen waarom ik niet meer studeer.

Ik woon weer bij jou, ik kon nergens anders heen. In dit huis in West ben ik opgegroeid, maar het is moeilijk om me weer naar oude patronen te voegen. Je bent traag geworden in die paar jaar. Maar ben je echt langzamer of valt het me nu meer op? En het huis is plotseling te klein voor ons tweeën. We lopen elkaar maar in de weg. Je hobbelt de godganse dag achter me aan. Knettergek word ik ervan. Ik dacht dat ik hier op adem kon komen, maar in plaats dat jij voor mij zorgt, moet ik voor jou zorgen. Dat ik geen kast open kan doen of jij staat plotseling achter me werkt op mijn zenuwen. Ik ben boven in de voorkamer de was aan

het doen en daar ben je weer. Even alleen zijn zit er niet in. Ik heb een stel zakdoeken gestreken en opgevouwen.

‘Ga eens aan de kant.’ Kattiger dan ik wil. Het is eruit voor ik me kan bedenken. Ik weet toch hoe jij houdt van de stapels in je kasten. Er volgt een inspectie.

‘De zakdoeken recht op elkaar, Judith, alle blinde kanten naar voren.’

Een voor een schik ik ze nog een keer. Ik weet al wat er gaat gebeuren. Je wordt boos. Net zoals toen ik klein was. Ik ken je te goed. Je gaat me vragen wat ik in je kasten te zoeken heb. Je zal de stapel eruit halen en het zelf nog een keer doen.

Maar dat gebeurt niet. Je blik verandert. Je gaat opzij zoals ik je vroeg. In je ogen sluimert onzekerheid over wie hier eigenlijk het laatste woord heeft, degene die wast en vouwt en strijkt, of jij.

Ik wou dat ik gewoon een moeder had gehad. Jij en opa waren al oud toen ik bij jullie kwam wonen. Ik was blij dat ik uit huis kon. Nog maar een paar weken geleden studeerde ik filosofie, had een kamer naast de Laurenskerk en een baantje bij Cinerama. Ik zag alle nieuwe films, ging uit, studeerde, las veel, had plezier. Ik kwam misschien niet zo vaak thuis als ik vond dat zou moeten, maar hé, welke student doet dat wel? Ik dacht dat alles hetzelfde zou blijven, maar nu ik gestopt ben met mijn studie, mijn kamer heb opgezegd en geen van mijn oude vrienden meer spreek, blijkt het hier veranderd. Niet het huis maar jij, Nini, jij bent anders. Je bent zo nijdig op de dingen. De vaatdoekjes smijt je in de gootsteen. Je slaat met de deuren. Ik heb geprobeerd aan je te vragen wat er

is, maar je geeft geen antwoord. Daarom verstop ik me hierboven. Ik was en strijk, ik maak schoon en ik hoop dat het genoeg is.

Je probeert me niet uit het oog te verliezen. Soms ben je me even kwijt. Dan doe ik zo stil mogelijk, maar met je oren is niets mis. Zo gauw je me hoort, kom je aangescharreld. Van alle gewoontes die in dit huis horen was ik bijna drie jaar verlost. Het is alsof ik terug in de tijd ben gestapt, er meer dan ooit in gevangen zit.

Om halfacht 's ochtends ontbijt aan de keukentafel, recht boven de garage. In onze donkere keuken. Ook al is het licht, in de keuken blijft het grauw. Heel soms komt de zon binnen, weerspiegelt in het raam van de overburen. Genadeloos zie ik hoe oud de meubels zijn. Netjes maar verveeloos. De gordijnen zijn van zware stof maar verschoten.

Om tien uur drinken we koffie, in de kamer, aan de voorkant op de eerste verdieping, recht boven de lange, steile trap van de straat naar de eerste verdieping. Ik zit op de bank die lekker doorzakt, en jij zit in je eigen stoel. De vorm van je lichaam is erin uitgesleten. Tegen de leuning een kussen dat ik voor je borduurde op de lagere school. Er staat een muis op, in zijn vacht zijn kale plekken gesleten. Jij houdt van deze meubels, wat moet je nog met nieuwe?

Ik zie vanaf de bank een stukje van de huizenrij aan de overkant. Die is een jaar of vijftien geleden gerenoveerd. De kozijnen zijn hemelsblauw. Naast elk groot raam hangt een schotelantenne. Overal zitten de gordijnen dicht. De meeste ramen hebben ook nog lamellen. Behalve schuin tegenover, op driehoog, bij Joke. Haar vensterbank is een

bonte verzameling bloempotten met daarin de weelderigste planten. Het maakt niet uit welk moeizaam stekje groen je haar geeft, na een tijdje floreert het in die vensterbank. Wij zien alleen haar planten en de lamp aan haar plafond maar als wij in de kamer het licht aanhebben kan ze ons zien zitten.

Om drie uur drinken we thee en avondeten doen we om zes uur. Dan het achtuurjournaal met koffie. Je verplicht het me niet, deze routine, dat weet ik wel, maar ik heb niets meer te studeren, ik wil geen boek lezen en ik heb niet veel te doen. Alle dagen strekken zich voor me uit in die oneindige leegte met ons tweeën. En daarom voeg ik me.

Ons huis is een van de laatste oude huizen in de straat. De rest is inmiddels allemaal vervangen door nieuwbouw. Het is een koud, smal huis en slecht geïsoleerd. In de garage is het vochtig. We hebben centrale verwarming, maar die staat niet aan op de slaapkamers, dat vind je verspilling. Maar in de kamer stook je het altijd zo warm dat ik er suf van word.

Je gaat om halfelf naar boven, naar bed, rommelt wat in de badkamer, kamt je haar, ik ken de geluiden, je doet je tanden in een beker water, trekt een nachtopon aan en kruipt onder de dekens.

De nachten zijn het ergst. Het is stil tot een uur of half-een. Dan word je wakker en moet je naar het toilet. Vooral 's nachts heb je last. Je zegt dat liggen niet goed voor je is. Van je gestommel word ik wakker. Ik help je de trap af, als je me laat helpen. Midden in de nacht lijkt alles twee keer zo lang te duren. In de gang is het koud. Op de wc nog kouder. Dat vergeet ik elke keer, hoe koud mijn benen

worden. Als je klaar bent moet alles omhooggehesen, ingestopt, en gewassen als we pech hebben. Ik ondersteun je bij het traplopen. Het trapgat is krap, ik sta een tree onder je, als ik niet oppas sodemieteren we samen naar beneden.

‘Hoe deed je dat vorige week, toen ik er nog niet was?’

‘Waar was je vorige week dan?’

‘Toen ik hier nog niet woonde?’ Je zegt niets. Als ik dit geweten had, had ik meer voor je kunnen doen, denk ik. Het ritueel herhaalt zich een aantal keer per nacht. Al na twee nachten zei ik: ‘We zetten een bed in de kamer, Nini. Dan hoef je niet van die trap en ben je dichterbij het toilet, dat scheelt.’

‘Als Joke dat ziet, zit ik binnen de kortste keren in een tehuis.’

‘De buurvrouw kan je niet in een tehuis stoppen.’

‘Je hoort tegenwoordig rare dingen. De kranten staan er vol mee.’

Ik schud mijn hoofd, houd me stil. Je slaapt nog steeds boven.

‘Hoe deed je dat eerst dan?’ probeer ik nog een keer. ‘Vorige week?’ En je kijkt me, zonder bril, zoekend aan. ‘Toen ik nog op kamers woonde in de Hoogstraat?’

‘Ja. Hoe deed ik dat? Het ging gewoon.’ Ik sla de dekens over je heen en geef je een kus op je haar.

Het lijkt nog geen vijf minuten later als ik weer wakker schrik. Is dat het geluid van een omvallende wasmand? 4:00. Ga slapen, Nini. Naar bed, dekens over je heen, sluit je ogen en laat mij ook slapen. Zo mag ik niet denken. Jij stommelt in de badkamer. Het is de derde keer dat ik uit bed stap. De overloop is donker.

‘Nini?’ Meteen is het stil. Alsof iets in de badkamer zijn adem inhoudt. ‘Oma!’ Ik roep harder. Waarom zo moeilijk? Als ik weer met je naar beneden moet, weet ik hoe het gaat. Je wilt mijn hand niet vasthouden maar zonder dat red je het niet. Je wilt niet dat ik meekom naar binnen maar als je te lang moppert is alles vies. En dat moet ik wassen. ‘Nini, ben je daar?’

‘Het is goed.’

‘Ik hoorde iets vallen.’

‘Ik ook.’

‘Heb je het licht aan?’

‘Het gaat best.’

‘Zal ik even helpen?’

‘Ik ben net klaar.’

Zoek het ook zelf maar uit. Ik ga terug naar mijn kamer. Duik in mijn slaapwarme bed. Sla het dekbed over me heen en draai me met mijn gezicht naar de muur. Zie maar hoe je je bed weer in komt. Val maar van de trap.

En dan hoor ik opnieuw iets. Het klinkt als de beker met tandenborstels. Alsjeblieft, laat het dat zijn. Ik was zo blij dat ik naar jou terug kon. Ik kon nergens anders heen. Het is stil in de douche. Weer loop ik over de overloop, je hebt de deur niet op slot gedaan. Voorzichtig doe ik open. Je houdt je vast aan de wasbak, staat voorovergebogen.

‘Wat kom je doen?’ Met een halve draai van je hoofd.

‘Ik help je.’

‘Dat hoeft niet.’

‘Kom.’

En goddank laat je je meevoeren.

Als ik weer in bed lig, lukt het me niet om in slaap te vallen. Ik lig op mijn rug naar het plafond te staren. Aan de muur gloeit een Melkweg van glow-in-the-darksterren na van het licht dat even aan was. Mijn kamer is nog hetzelfde als toen ik op de middelbare school zat. Ik leg mijn handen over elkaar heen onder mijn navel. Huid op huid. Mijn buik ontspant zich. Ik zou bij jou in bed willen kruipen. In je grote bed, aan opa's kant, onder de dekens naar het warme holletje achter jouw knieën zoeken. Ik zou je alles willen vertellen. Dat ik erachter kwam dat het zo was. Dat hij en ik. Dat ik naar de huisarts ging. En ondertussen was op de universiteit alles al veranderd. Amy ontdekte dat Olger bij mij was, Olger bleef bij haar, Saskia koos hun kant. Ik stond alleen. Ik wist niets anders dan terug te gaan. Bij jou is het veilig. Hier hoor ik. Ik wil je vertellen dat ik geen pijnstillers heb genomen. Ik vond dat ik het moest voelen. Om boete te doen. Omdat het mijn eigen schuld was. Dat het nu weg is. Hoe ik er toch van hield. Heel kort. Dat zijn leven en dat van mij allang weer uiteenwijken. Maar ik ga niet naar jouw bed. Alles in mijn leven is minder erg dan wat jou is overkomen. Ik zal niet zeuren.

Op de overloop is het rustig. Ben je eindelijk in slaap gevallen? Ik hoop het. Voor jou is het ook steeds moeilijker om dag van nacht te scheiden met al dat gespook. Mijn buik is warm. Ik druk zachtjes. Alles weg. Het was nog niets, zeg ik tegen mezelf. Ik heb hem niets verteld.

In de laatste week dat ik naar de uni ging, zag ik hem lopen op weg naar college. Zijn compacte gestalte. Zijn soepele manier van bewegen. Zijn brede rug. Dat was in de tweede week van november. In het H-gebouw. Nog geen

maand geleden. Ik riep hem in de grote, ruime, grijze gang op weg naar de collegezaal. De anderen waren er nog niet.

‘Hoi,’ zei ik.

‘Hi.’

‘Hoe is het?’ Ik wist het net. Ik was nog niet bij de dokter geweest. Ik wist niet wat ik moest doen.

‘Gaat wel.’

‘Je hebt niet meer gebeld.’ Ik wilde weten hoe hij zou doen, voor ik hem iets zou zeggen. ‘Je zei dat je me zou bellen maar dat heb je niet gedaan.’

‘Twijfel is het begin van wijsheid.’

‘Lazer op met Aristoteles!’ Hij zweeg. Ik vroeg: ‘En wij?’

‘Hoe bedoel je, wij?’

‘Wij, jij en ik.’

‘Ik had te veel gedronken. Ik ben met Amy. Dat weet je. Jij had me moeten stoppen.’

Amy en Saskia kwamen aangelopen. Ik had hém moeten tegenhouden?

‘Wat is er?’ vroeg Saskia. ‘Voel je je niet goed?’

Hij wilde net zo graag als ik. Ik zag toch hoe hij naar me keek als hij dacht dat ik het niet doorhad. Amy en hij waren al sinds de middelbare school bij elkaar. Hun relatie was meer gewoonte dan liefde. Ik vond hem meteen leuk, maar hij had al een vriendin, dus dat hij mij kuste was een verrassing en pas het begin van de avond.

‘We kunnen naar binnen, de professor is er,’ zei Amy. Ik durfde haar niet aan te kijken. Ik zag dat Olger zijn arm om haar schouders sloeg.

‘We gaan, kom,’ zei hij en ze liepen met z’n drieën de collegezaal in. Ik zag hoe ze halverwege de omhooglopende